

Biezuńska-Małowist, Iza

Konferencja Badaczy Antyku w Leningradzie 9-14 grudnia 1964 r.

Przegląd Historyczny 55/4, 724-727

1964

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

KONFERENCJA BADACZY ANTYKU W LENINGRADZIE 9-14 KWIETNIA 1964 R.

W dniach 9-14 kwietnia 1964 r. odbyła się w Leningradzie VII konferencja badaczy starożytności klasycznej Związku Radzieckiego połączona z Międzynarodową Konferencją tzw. Komitetu Eirene. Na bogaty program Konferencji złożyły się więc zarówno bardzo liczne referaty uczonych radzieckich, zarówno starszego jak i młodszego pokolenia, jak i referaty historyków, filologów i archeologów klasycznych przybyłych z krajów demokracji ludowej, wchodzących w skład Komitetu Eirene. Po raz pierwszy w tej Konferencji brał też udział przedstawiciel nauki jugosłowiańskiej prof. E. Pasalicz.

Obrady naukowe Konferencji skupiały się wokół trzech głównych tematów: 1. Formy pracy i wyzysku w społeczeństwach opierających się na pracy niewolniczej; 2. Problemy etnogenezy ludów terenów nadczarnomorskich i ich stosunki ze światem antycznym; 3. Walka ideologiczna w świecie antycznym, i odbywały się zasadniczo w trzech sekcjach tematycznych. Pierwszego i ostatniego dnia konferencji miały miejsce dwa zebrania plenarne, jedno popołudnie poświęcono też sekcji IV, zajmującej się zagadnieniami historii sztuki. Referaty wygłoszone na pierwszym zebraniu plenarnym były poddane dyskusji na posiedzeniach odpowiednich sekcji.

Otwarcia Konferencji dokonał członek Akademii Nauk ZSRR E. M. Żukow, po czym referat wstępny na temat „Starożytność i współczesność” wygłosił przewodniczący Komitetu Organizacyjnego Konferencji prof. S. L. Utczenko, podkreślając znaczenie badań nad starożytnością dla poznania prawidłowości procesu dziejowego i zwracając uwagę na znaczenie właściwego ujęcia tych badań dla toczącej się z nauką różnych kierunków dyskusji ideologicznej.

Następnie referat na temat niektórych nietypowych form pracy niewolniczej w okresie hellenistycznym i rzymskim wygłosiła prof. I. Bieżuńska-Małowist, a referat na temat znaczenia motywu skutego i oswobodzonego Prometeusza w twórczości Ajschylosa wygłosił prof. G. Trenscenyi-Waldapfel z Budapesztu.

Następne trzy dni konferencji poświęcone były obradom w sekcjach wyżej wymienionych. Podczas tych obrad wygłoszono około 80 referatów, a oprócz tego wiele głosów w dyskusji, z których część dotyczyła zagadnień dość istotnych i zbliżała się czasem do formy małego koreferatu.

Trudno w krótkim z konieczności sprawozdaniu omówić cały, tak bogaty program konferencji. Obrady odbywały się jednocześnie w trzech, a raz w czterech sekcjach, nie sposób więc było śledzić całości obrad; tymbardziej, że delegacja polska, wyjątkowo szczupła w porównaniu z innymi z krajów demokracji ludowej, składała się tylko z dwóch stałych przedstawicieli Polski w Komitecie Eirene, prof. K. Kumanieckiego i prof. I. Bieżuńskiej-Małowist.

Dlatego też ograniczę się tu do podkreślenia tych zespołów tematycznych, które były szczególnie bogato reprezentowane w referatach i dyskusji i świadczą o kierunkach zainteresowania radzieckiej nauki o starożytności, a także i nauki krajów demokracji ludowej. Oczywiście w pewnej mierze na zestaw zagadnień wpłynęło ześrodkowanie referatów wokół trzech głównych problemów, były one jednak dość szerokie, by pozwolić na swobodny wybór zagadnień według zainteresowań badawczych referatów. Wyraźnie w obradach dał się odczuć wpływ prowadzonych od kilku lat pod kierunkiem działu starożytnego Instytutu Historii badań zespołowych nad zagadnieniami niewolnictwa. Ogromna przewaga tematyki spo-

lęcznej charakteryzowała obrady nie tylko sekcji I, ale nawet III, na której skupiały się raczej referaty z dziejów literatury i nawet języka.

W sekcji I najbardziej zwarta grupa referatów dotyczyła, jeśli idzie o Grecję, zagadnień społecznych IV w. i okresu hellenistycznego.

Tu trzeba zwrócić uwagę na bardzo interesujące referaty prof. K. M. Kolobowej, „O formach państwowej kontroli nad metojkami (na podstawie materiałów z Rodos)”, K. K. Zelina, „O delfickich aktach wyzwoleń jako źródle do dziejów niewolnictwa w Grecji” — oba dotyczące okresu hellenistycznego, oraz na monograficzne opracowania poszczególnych aspektów niewolnictwa greckiego w IV w., wyniki których zostały częściowo przedstawione w referatach E. L. Kazakiewicz, „O praktyce zeznań niewolników na torturach w IV w.” i L. M. Gluskińskiej, „O prawnym położeniu ateńskich wyzwolenców w IV w.”. Również spora grupa referatów III sekcji skupiała się wokół zagadnień społecznych w twórczości pisarzy IV i III w. — tak referat E. D. Frołowa o motywacji tyranii w traktacie Ksenofonta „Geron”, referaty A. I. Dowatura i A. A. Zajcewa o Arystotelesie.

Zagadnienia gospodarcze wystąpiły nieco silniej w referatach dotyczących dziejów Rzymu, np. w bardzo interesującym referacie E. M. Sztajerman „Klienci, kolonowie, niewolnicy”, traktującym także o charakterze własności rolnej w okresie republiki rzymskiej i w referacie W. I. Kuriszierina, „Normy i stopień wyzysku niewolników w rolnictwie włoskim II—I w. p.n.e.”; dyskusja tocząca się wokół tych referatów świadczyła także o istnieniu sporej grupy badaczy tych zagadnień.

W sekcji III referaty dotyczące problemów ideologii okresu rzymskiego skupiały się głównie wokół zagadnień walk — patrycjuszy, plebejuszy, *nobilitas* i plebsu.

Młodsze pokolenie historyków pracujących na pograniczu dziejów antyku i wschodu starożytnego wniosło cenny wkład w konferencję, np. w referatach I. F. Fichmana o rzemieślnikach w Egipcie późnorzymskim, I. L. Szyfmana o niewolnikach w dokumentach z Dura Europos i G. L. Kurbatowa o niewolnikach i niewolnictwie w dziełach Libaniosa. Dzieje późnego cesarstwa rzymskiego i jego ideologii były reprezentowane w interesującym referacie A. P. Każdana, „O społecznej istocie walki ideowej w chrześcijaństwie IV—V w.”.

Bardzo bogato we wszystkich sekcjach była, rzecz jasna, reprezentowana historia terenów nadczarnomorskich, w której to dziedzinie nauka radziecka może się poszczycić szczególnymi osiągnięciami. Tak więc w sekcji poświęconej zagadnieniom etnogenezy ludów terenów przyczarnomorskich mówiono wiele o wynikach wykopalisk na tych terenach i o ich znaczeniu dla wielu aspektów badań etnicznych i społecznych, a także o takich zagadnieniach, jak najdawniejsze organizacje państwowe u plemion północnych wybrzeży m. Czarnego (R. Kallistow), a bardzo dyskutowane w nauce radzieckiej zagadnienie powstania Saumakosa znalazło wyraz w referacie W. F. Gajdukiewicza i szerokiej dyskusji w sekcji pierwszej.

Powyższy przegląd obejmuje skromną tylko część programu. Mimo ogromnej przewagi problematyki społecznej na zebraniach sekcji pierwszej (S. A. Lurie o Prometeuszu skowanym Ajschylosa i demokracji Klistenesowskiej, S. I. Radeiy o politycznej tendencji Ajschylosa w Eumenidach, I. M. Tronskij o społecznej tendencji komedii Terencjusza) nie zabrakło też referatów językoznawczych, jak N. C. Grinbauma o języku greckiej liryki chóralnej, czy W. N. Jarcho o pojęciu *ἄβρις* w starogreckiej poezji okresu archaicznego.

Trzeba także wspomnieć o wkładzie zagranicznych członków konferencji w jej pracę. Koledzy z Jugosławii, Bułgarii i Węgier mówili o badaniach nad dziejami

provincji rzymskich położonych na ich terenach geograficznych (T. Iwanow, „Apollonia w świetle nowych badań archeologicznych”, Ch. Danow, „O życiu ekonomicznym Tracji w okresie hellenistycznym”), o nowych znaleziskach epigraficznych z ich terenów, rzucających nieraz światło na ważne zagadnienia całej historii Rzymu (B. Gerow, „O zagadnieniu udziału niewolników w rzymskiej armii w okresie Augusta”), o roli niewolników i imigrantów z terenów Półw. Bałkańskiego w Grecji czy Rzymie (W. Welkow, „Traccy niewolnicy w greckich *poieis* V—II w.”). Koledzy z Czechosłowacji, Węgier, NRD i Polski wzięli też żywy udział w dyskusjach nad zagadnieniami ideologii w historiografii, literaturze i filozofii (I. Harmatta, „O Poseidoniosa filozofii historii i kryzysie społeczeństwa opartego na niewolnictwie”, I. Han, „Teoria Appiana o walce wewnętrznej w społeczeństwie rzymskim”, K. Janaček, „Charakterystyka greckiego sceptycyzmu okresu późniejszego”, G. Perl, „Walka między plebsem i *nobilitas* w historiach Sallustiusza”, L. Varcl, „Teoretyczne podstawy badań nad religią antyczną”, K. Kumaniecki, „Mowa Cyclerona *pro Ligario*”, J. Irmscher, „Pogląd na świat Paulosa Silentianosa”). Referat J. A. Szilagyi o położeniu społecznym artystów greckich łączył się z zagadnieniami poruszonymi w referacie T. V. Bławatskiej o roli rzemiosła w Grecji w okresie formowania się społeczeństwa opartego na niewolnictwie.

Niektóre referaty uczestników spoza Związku Radzieckiego wypływały z prac nad wielkimi wydawnictwami, jak R. Gründla z Działu „Corpus Inscriptionum Latinarum” o interpretacji inskrypcji CIL VIII, 2728.

Obrady sekcyjne zakończyło ostatniego dnia konferencji posiedzenie plenarne, na którym referaty wygłosili — z gości zagranicznych prof. prof. Ch. Danow, L. Varcl, J. Irmscher, K. Kumaniecki, a z uczonych radzieckich — W. D. Bławatski („Kwestia niewolnictwa w ideologii hellenizmu”) i D. B. Szełow, („Północne i zachodnie Nadczarnomorze w okresie klasycznym”).

Obrady w sekcjach cechowała wyjątkowo ożywiona, jak na tak bogaty program referatów dyskusja, w której brali udział bardzo liczni przedstawiciele młodszej kadry naukowej z terenu całego Związku Radzieckiego. W sekcji pierwszej szersze znaczenie miała dyskusja nad różnorodnością form niewolnictwa w świecie antycznym i kwestią, jakie formy niewolnictwa należy uznać za typowe, czy klasyczne. Dyskusja zaczęła się w związku z referatem plenarnym I. Biezuńskiej-Małowist i przewijała się w toku omawiania dalszych referatów dotyczących zagadnień niewolnictwa. Szczególnie mocno zarysowała się odmiennność poglądów na te sprawy w związku z referatem J. A. Lencmana, „O metodzie badań niewolnictwa w Grecji przedklasycznej” i J. Pečirki o dyskusji prowadzonej w Czechosłowacji nad zagadnieniem niewolnictwa w krajach wschodu starożytnego.

W zakończeniu trzeba podkreślić, że konferencja była bardzo udana. Wprawdzie trudno było nieraz zdecydować się, na której sekcji chciałoby się być, ponieważ podział tematyczny stwarzał problemy jednoczesności referatów, dotyczących tego samego odcinka chronologicznego, ale są to odwieczne kłopoty zjazdów o dużych programach.

Referaty były na ogół zwięzłe i rzeczowe, dyskusja żywa, szczerza i niecofająca się przed nieraz ostrymi starciami. Dla przybyszy spoza Związku Radzieckiego ogromną radością było stwierdzenie odradzania się badań nad antykiem w ZSRR, wyrażające się niespodziewanie dużą liczbą młodych, dobrze przygotowanych i pełnych pasji pracowników naukowych. Wydaje się także, że władze Akademii Nauk ZSRR przywiązują dużo wagi do rozwoju i tej dyscypliny; udział w części obrad członka Akademii E. M. Żukowa i dyrektora Instytutu Historii AN

ZSRR W. M. Chwostowa, a także charakter całej konferencji wyraźnie na to wskazują.

Komitet Organizacyjny Konferencji i prof. S. L. Utczenko, jako przewodniczący tego Komitetu i przewodniczącego Komitetu Eirene od ostatniego Zjazdu w Płowdiw, podziwiać trzeba za umiejętność organizacji, za stworzenie ogromnie miłej i koleżeńskiej atmosfery, umożliwienie uczestnikom korzystania ze wspaniałych zbiorów Ermitażu i, mimo tak przeładowanego programu naukowego, danie możliwości obejrzenia Leningradu i jego okolic.

Delegacja polska szczególnie ma powód do podkreślenia życzliwości organizatorów, jako że oba referaty polskie wygłoszone zostały na zebraniach plenarnych.

Mimo tak minimalnej liczby delegatów polskich udział naszej delegacji w obradach był bardzo żywy. Szczególnie aktywny udział prof. Kumanieckiego w dyskusji nad referatami sekcji III miał duże znaczenie w toku obrad. Związane już z tradycją zjazdów Eirene przemówienie łacińskie prof. Kumanieckiego po pięknym referacie zamykającym obrady wywołało szczerzy entuzjazm słuchaczy.

Pod koniec konferencji odbyło się posiedzenie Komitetu Eirene, który na zaproszenie prof. G. Trenszenyi-Waldapfla i prof. Harmatty, postanowił następną konferencję naukową i Zjazd Komitetu odbyć na Węgrzech w 1965 r. W związku z tym przewodnictwo Komitetu do następnego Zjazdu objął prof. G. Trenszenyi-Waldapfel. Ustalono też ramową tematykę Zjazdu i omówiono sprawy czasopisma Komitetu pn. „Eirene”, które wychodzić ma nadal w Czechosłowacji jako rocznik.

I. B.-M.

Rozesłane zostało pierwsze *circulaire* dotyczące organizacji i przebiegu obrad XII Międzynarodowego Kongresu Historyków, który odbędzie się w dniach od 29 sierpnia do 2 września 1965 r. w Wiedniu. Obrady Kongresu przebiegać będą według następującego schematu: 1. *Grand Thèmes*, 2. *Histoire des continents*, 3. *Commissions*, 4. *Méthodes et histoire chronologique*. W związku z przypadającą w 1965 r. 150 rocznicą kongresu wiedeńskiego (1815) jeden z „wielkich tematów” poświęcony będzie sytuacji politycznej Europy po upadku Napoleona. Obrady na temat „historii kontynentów” skupiać się będą głównie na problemach tzw. dekolonizacji w czasach nowożytnych i najnowszych. Obrady w 14 komisjach Kongresu poświęcone będą różnym zagadnieniom specjalistycznym, np. historii porównawczej kościoła, historii parlamentaryzmu, historii gospodarczej, historii prawa, historii Bizancjum, historii krajów słowiańskich itd. Problemom metodologii i historii historiografii poświęcone będą osobne obrady.

The American Catholic Historical Association przyznało doroczną nagrodę im. Johna Gilmary Shea prof. Oskarowi Haleckiemu za pracę pt. „The Millenium of Europe”.

Austriacki historyk Hans Mommsen opublikował pierwszy tom pracy o stosunku partii socjaldemokratycznej do sprawy narodowej w monarchii habsburskiej („Die Sozialdemokratie und die Nationalitätenfrage im Habsburgischen Vielvölkerstaat”, Wien, Europa — Verlag 1963).

W lokalnym archiwum Karyntii (Austria) znaleziono nieznaną dotychczas dokument z czasów Karola Wielkiego wydany dla arcybiskupstwa w Passau.